

Az egyházi kisközösségek teológiája

A közösségi teológia mint korfeladat. A hívők körében ma általában ismeretes, mit akarnak a kisközösségek az egyházban, vagyis mire valók a bázisközösségek. Fontosságukról meggyőződve, egyre elmélyültebben kutatjuk e közösségek tevékenységének alapfeltételeit, vagyis indítóokait és e sajátos, mai lelkipásztori munka határait. Okvetlenül fel kell tárnunk az egyházi csoportmunkák teológiáját, vagyis elemeznünk kell a hitünk belső összefüggéseiből adódó motíválásokat, amelyek egységes egészként bevilágítják a legmaibb evangelizációs és új pasztorális munkák területeit, mindjárt hozzátéve, hogy e feladatok mindenkor elsőrendűen a hívők keresztény küldetéséhez is hozzátartoznak.

A bázisok létjogosultsága, értelme és célja utáni kérdések teológiai megválaszolásával egyrészt rá akarunk világítani a kisközösségek korszerűségére, másrészt hitelves alapot kívánunk biztosítani a mindennapi lelkipásztori munkához. Meg kell majd világítanunk a mának társadalmi háttérében a korigényt, amelyből a kisközösségek nemcsak az egyházban, hanem szerte a világon egész mai átalakuló társadalmi összetételünkben kikíváncsoznak. Másodszor a közösségnek mint ilyenek teológiájáról kell beszélnünk, legyen az ilyen vagy olyan nagy formájú egyházi közösség (egyházközösség, helyi egyház stb.), vagy pedig a szóban forgó kisközösség. Nálunk e téren már tartalmas irodalomról beszélhetünk. (1)

Korunkat a kétezredik forduló előtt a nagy társadalmi átalakulások jellemzik. A folyamat már a múlt század közepén megindult és bizonyára belenyúlik még a harmadik évezred első évszázadába is. Az ember és világa került előtérbe. Az „antropológiai fordulat” ma egyaránt érezhető a tudományban, a bölcsleletben, az irodalomban és a teológiában is. Korszerű a szabadság, a forradalom, a munka, a politika teológiájáról beszélni. Mindezekben a megkérdozett ember már nem csupán individuum, vagyis az emberi személy önmagában, hanem az ember vagy az emberiség mint közösség.

A közösséggel mint ilyenekkel, vagy a sokfajta közösségi képződménnyel kapcsolatban a mai teológiai megfontolások mindmégannyi kísérletet jelentenek a társadalom problémáinak teológiai szemléletű megközelítésére, az egyén és közösség viszonyának transzcendentális eligazításából eredő elrendezésére. Ezekben az összefüggésekben már nemcsak az egyes ember egyéni üdvössége és lelki világa után kérdezzünk, hanem e területeken az Isten és az ember találkozásában a történések társadalmi kihatása és jelentősége után is kutatunk.

Az egyházban a II. vatikáni zsinat óta a teológiai keresés is — a kor közösségi sodrásában állva — az egyházat mint közösséget kívánja mindjobban szemügyre venni, mindig jobban meg akarja ismerni az egyház közösségi alkatát, az egyház tagjainak közösségi tevékenységét, a sajátos egyházi közösségi életformát és annak átalakító erejét. A Zsinat legalapvetőbb konstitúciója az egyházzal szemben a dogmatikus tanítás volt. Ennek előszavában ezt olvassuk: „Az egyház pedig Krisztusban mintegy szentsége, vagyis jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberiség egységének... A jelen idők viszonyai különösképpen sürgőssé teszik az egyháznak ezt a feladatát, mert fontos, hogy az emberek, akiket ma egyre szorosabban fűznek össze különféle társadalmi, technikai és kulturális kötelékek, Krisztusban is elérjék a teljes egységet” (Egyház, 1,1).

Az egyház feladata tehát: az embereket egyesíteni Istennel és egyesíteni egymással kapcsolataik révén. E mai feladat kijelölése a Zsinat szerint nemcsak alapvető biblikus megfontolásokból, hanem a kor igényéből is adódik. A Zsinat munkáját az egyház megújulási szándéka és nagyobb mélységre való törekvése irányította. Szemléleti változás állott be: ma a közösség felől tekintünk az egyedre és az egyéni emberi lélek Istennel való kapcsolatára. Korábban az individuum állt a középpontban! Az új teológiai vetületet ma így fogalmazzuk meg: az ember meghívást kapott, az Istennel való boldog egyesülésre, de mindig a közösséggel együtt, a közösségben állva. Így tehát a hitből való életfakasztás, a lelki nevelés vagy az egész pasztorális munka lényegében az egyházi közösség, a nagy kereszt-

tény család kialakítására törekszik. Ez a mai stílusos lelkipásztori tevékenység foglalatja: személyes felelősségre kell nevelni az embereket egymásért, a közösségért: szolidaritásban, összefogásban egy családdá kell tenni az egész emberiséget Jézus Krisztusban a Szentlélek kegyelmi tevékenysége által.

Korunk sajátossága az, hogy az emberek valamilyen belső ösztönből kifolyólag régi társadalmi formák feladása után önkéntelenül is a másik emberhez, a többi emberhez fűződő kapcsolatokat keresnek. Ezt látjuk a hívőknél is, különösen azoknál, akik átéltek az egyháznak mint Isten népének, az egyháznak mint Krisztus titokzatos testének mondanivalóját. S így az egyik, a második, a harmadik és a többi hívő belső lelki összehangolásából, találkozásából kis baráti és tevékenységi csoport alakul ki, vagyis egy épülni kezdő kis bázis, amely mint ilyen, alapja a nagy egyházi közösségnek, és amelyben kis, de valós áttételben minden úgy történik, úgy valósul meg, mint az egyház egészében. Nem valamilyen kis egyesületről vagy sejtéről van szó, ahogy azt még az „actio catholica” képzelte el, hanem a teljes egyházat, az egész egyházi életet mintegy magban egybefoglaló eleven képletről. A kisközösséget éppen ezért gyökernek is nevezhetjük, mely tartalmában tovább nő lefelé és felfelé, és ugyanakkor horizontálisan fejti ki elsősorban átalakító hatását. Csíráként is felfoghatjuk, amely magában hordja az egyházi élet kibontakoztatásának lehetőségeit és erejét. A kisközösség arra hivatott, hogy az egész egyházat éppén a maga csoportszerűségében képviselje, a maga teljes spiritualitásában és küldetésében. (2)

A bázis már az egyház lényegében, istenemeri titkában, tehát ama közösség titkában él, mely Jézus Krisztus jelenlétéből és a hívekkel való életközösségből táplálkozik. Itt már megtaláljuk az egyház összetételét, férfiak és nők egységét Isten által Jézus Krisztus közösségébe kapcsolva, az Isten országa melletti tanúságtételre hívva, akik Jézus Krisztust mindig jobban meg akarják ismerni, hogy a köztünk élő Urat saját hitük belsejébe fogadják és őt megvallják a világ előtt (Evangelium Nuntiandi, 23). Azok az emberek, akik Isten fiainak és Isten leányainak tudják magukat, Jézus Krisztusban egymás testvéreinek ismerik el egymást és testvéri közösségi kapcsolatban kívánnak élni. Így az Istennel való közösség testvéri közösséggé lesz. A híveknek ilyen csoportja, akármilyen kicsiny, alapépítménye az egyháznak, amelyből a nagy egyházi közösség tovább nő. A bázis tehát az egyház közösségi titkának alapvető szociológiai megfogalmazása: az egyház önmegvalósításának kezdete. A II. vatikáni zsinat célkitűzésének legalapvetőbb foglalatja: az embereket az evangélium alapján ismét közösséggé, családdá tenni. A régi közösségek hierarchikusak voltak, ma alulról induló demokratikus képződmények vannak kialakulóban. Itt az egyház nagy lehetősége; valóban testvéri közösséget alkotni a közös istengyermekség alapján. Ennek egyik alapkövetelménye a felesleges tekintélytisztelgetés elvetése. A független emberi személyiség fejlődésének dinamikája nem a felülről való függés képletében fejti ki hatását, hanem az azonosak, a hasonlók egymásra találásában. Az egyéniség- és személyiség-fejlődésnek jó alapiskolája lehet a bázis mai egyházunkban.

Ezek előrebocsátásával most már hozzáfoghatunk a kisközösségek, a helyi egyházak alapvető gyökerének teológiai leírásához. Nem egy most születő bázisközösség teológiáját kívánjuk egybefoglalni, vagy teológiai alaprajzát megadni, hanem az eddigi bázis-tevékenységek teológiai hátterét, elindító forrásait feltárni. Korszerű vonásokról van szó, amelyek sohasem önállóan, hanem összefüggéseikben adják meg a mai pasztorális munka hátterét.

A kisközösségek iránti érdeklődés, mint szerte a világon, nálunk is egyre nő. Egyre többen felismerik, hogy korigényről van szó és az új társadalmi szerveződés eddig nem érzett és ezért talán nem kellőképpen értékelt alapdinamizmusáról. A mai társadalomalakulásoknak valamiképpen alulról és mélyről kell elindulniuk. Az utóbbi néhány évben mindinkább hangot kapott az a meggyőződés, hogy nem figyeltünk fel eléggé a kis társadalmi csoportosulások szerepére, igényére és rendkívüli jelentőségére; az igazi társadalmi képlet mindig alulról kezdődik és alulról nő tovább. Az e téren nálunk regisztrálható súlyos mulasztásokról behatóan és meggyőzően ír *Hankiss Elemér* „Közösségek: válság és hiány” címmel. (3)

Szerinte egy fejlődő társadalomban felbomlanak a hagyományos közösségek, de baj származik abból, ha nem lép semmi a régiek helyébe. Nálunk a közösségek képződésének strukturális akadályai voltak: azt tanítottuk általában, hogy nincs szükség társadalmi részvételre, személyi függőségekre; az 50-es években

valóban azt hirdettük: minden megtervezhető. A szociológia megállapítása szerint négy tényező kell az igazi közösséghez: közös érdek, közös cél, közös értékrend és a „mi”, vagyis az összefogók vagy egységesülők tudata. Az ország gyökeres átalakulása három évtized alatt szétroppantotta a hagyományos értékrendeket és vonalakat. Az új értékrendszerben ezek már nem jutottak szóhoz. Így nálunk egy új társadalmi értékrend kialakulása terén kevesebb történet, mint például a gazdasági politika terén. „Az alépitmény, a társadalmi gazdaság nem hozta létre a maga tudatértékrendi felépitményét. Társadalmunk a hivatalosan vállalt és hirdetett szocialista értékrendet nem tudta követni, a nagy történelmi fordulat etikai, forradalmi követeléseit nem tudta felfogni és így sajátos, fájó distanciák keletkeztek.” (3)

De Hankiss mellett mások is megállapítják, hogy a közösségek vonalán Magyarországon a legnagyobb kárt valójában a hiányuk jelenti. Nélkülözhetetlen elemei volnának társadalmunk korszerűsödésének, demokratizálódásának. Elősegítenék az egyéni érdekek társadalmi szinten való megfogalmazását és konfrontálását. Hankiss Elemér tanulmányában többször is szó van arról, hogy a vallásos és humán alapon kialakuló kisközösségek, amelyek régi értékrendüknél maradnak és azt követik — ha tekintetbe vesszük a mai szociológiai követelményeket —, aktívan segíthetik az új társadalom építómunkáját. (4)

E megállapítás is felbátorít bennünket arra, hogy az egyházi kisközösségek terén tisztázzuk a fogalmakat és legfőképpen világosan lássuk ezek célkitűzéseit.

Az egyházi kisközösség az idők jelei után kérdez, hogy azokból olvashasson. A II. vatikáni zsinat feltárta, azaz jobban elmélyítette az egyház történelmiségének tudatát. Az egyház a történelemben él és a történelemmel együtt halad. Isten az emberi történelemben lépett be, amikor kinyilatkoztatta magát, amikor Isten Fia, Jézus Krisztus megtestesült és emberi életet vállalt. Isten emberi családban kívánt a világra jönni, ott nőtt fel, és az eljövendő időkben a titokzatos, továbbélő Krisztus is a történelemben folytatja, Isten jelenvalóságának sok-sok jelét adva, megváltási művét, az emberiség fölötti isteni szereteturalmat. Hitünk önmagában hordja ama elrendeltséget, hogy olvassunk a történelemben Isten tervéről, Istennek az emberrel és a világgal való gondolatairól. A hívő ember tudja, hogy a történelem nem a véletlennek kiszolgáltatott folyamat, nincsen benne káosz, hanem Jézus Krisztus Lelke, a Szentlélek, aki feltámasztotta Krisztust halottaiból, levékyekedik a történelemben, és az Isten országa már el is érkezett, ha nem is teljességében, de kezdeti alakjában. Az egyháznak tehát szüksége van arra, hogy a világ eseményeire felfigyeljen, azokat tanulmányozza, elemezze, hogy az események mögött meghúzódó igazi emberi képleteket, a legmélyebb emberi megérzéseket, az emberek elvárásait s főleg a mai ember elvárásait észrevegye és regisztrálni tudja. A hívő hiszi, hogy az események Isten felszólításának, Isten jelenvalóságának hordozói, kinyilvánítói és így logikus, hogy a keresztények Isten iránti hűsége mindig kifejezést is nyer az embernek a történelemre adott válaszában, a történelmi alakulásban való részvételével és hozzáállásával.

Az egyház nem lép ki a világból, és nem is kerüli meg a világot. Sőt, a világon keresztül talál rá Istenre. Ahogy az egyház egészének, úgy a legkisebb közösségnek is, éppen mint közösségnek tudatában kell lennie felelősségének: tehát tagjainak tudnia kell, hogy Isten hívja meg őket a történelem jelen cselekménysorozatába, felszólítást kaptak arra, válaszoljanak Istennek. Konkrétan és gyakorlatilag ez annyit jelent, hogy egy-egy csoport működésének, tevékenységének alapfeltétele a történelmi tudat, a mindennapi történelmi eseményekkel, a szellemi, társadalmi, kulturális és politikai eseményekkel való kapcsolat keresése. A közösségnek is, mint legkisebb csoportnak, reflektálnia kell mindarra, ami körülötte történik, ami foglalkoztatja tagjait, ami érdekjelenség lehet a tagok számára és amelyre ilyen vagy olyan módon választ kell adni. A közösségnek minden iránt érdeklődni kell, ami a tagok életét, mindennapját, sorsát érinti: mi van a családban, mi van a család körül, mi történik, ha egy családtag meghal, vagy megbetegszik, mi lesz, ha a család belső békéje felborul, mi történik az iskolában, a városnegyedben, a községben, a hivatalban, a piacon. Vagyis minden, ami a mindennapot kiteszi a maga folyamatában, a közösség reflexióját nem kerülheti el. Ennek alapján a tagok előbb-utóbb képesek lesznek arra is, hogy keresztény módon reagálhassanak a külső eseményekre is.

E magatartás, körültekintés és cselekvés a kisközösség prófétai funkciójának nyilvánítója: fölfedezni azt, hogy Isten áll a történelemben, ezért a történelmi eseményeket és mindazt, ami körülöttünk történik, Isten szemével kell néznünk és afelől megkülönböztetni, összehasonlítani, mi közülük van az Isten országához, vagy miben térnek el az Isten országának követelményeitől. Ennek következtében az ilyen elemzés mindig felszólítást is fog jelenteni: a hit dinamizmusával tekintsünk körül és lépünk bele mi is az események folyásába, hogy cselekedni tudjunk és a prófétai szerepet az egész egyház tulajdonaként bontakoztassuk ki, hiszen ez a missziós lelkiület kialakításával együtt az egész küldetéséhez hozzátartozik. Nem lehet az egyház kívánalmainak megfelelő kisközösségi munka az olyan, amely nincs tekintettel a mai társadalmi átalakulásra, a „kisember” sebeinek gyógyítására, a legnagyobb jó, az erkölcsi fejlődés előmozdítására és ezzel együtt minden emberi együttélés alapfeltételére, a béke iránti elkötelezettségre. E mai igények fémlélik a bázisok létét és tevékenységét. A kisközösség tagjainak emberi meggyőződésére kell válnia, hogy a szociális kérdés, valamint a háború és béke dilemmája ma világméretű dimenziókban állnak előttünk. Az emberi földi életében is boldoggá kell tenni. Mindenfajta vallásosság innen kapja hitelességét. Az egyházi kisközösség már természeténél fogva is az ökumené elkötelezettje.

Az élet realitásait kell tudomásul venni, és ez is korunk egyik jele: nem tudunk elmenni a valóságok mellett, nem tudunk elvonatkoztatni az adottságoktól. Az idők jeleinek felkutatása és megértése a Zsinat által kijelölt társadalomtudományos, bölcséleti, lélektani és teológiai feladat egyszerre. A teológiai kérdezés itt kezdődik.

A kisközösség mint kovász az egyház életében. Az egyház küldetése Isten országának meghirdetése és felépítése: fel kell ismerni az Isten országa értékeit, érvényre kell azokat juttatni és természetesen állandóan a bűn, a rossz ellen kell küzdeni. A kisközösség eleven hordozója e küldetésnek, elő kell mozdítania az Isten országának megvalósítását, a békének, az igazságnak, az igazságosságnak és a szeretet uralmának terjeszkedését: „jőjjön el a te országod”, „legyen meg a te akaratod”. E kérések az egyház ajkáról az idők jeleinek olvasása közben hangzanak el. Az emberi körülmények, a ma holnapra való torkollásának vizsgálata az egyházat önálló, magabiztos cselekvéshez vezeti el, amelynek elkötelezettsége a legkisebb személyi találkozásban érik gyümölcse, és ez a kicsoport első „engagement”-ja, elkötelezettség-vállalása. A kisközösségnek tehát az egyház küldetését megalapozó lényegét kell felfognia és eszerint élnie, mert rendeltetésénél fogva kovász a világban, a világ lelki átalakításának csírája. Az egyház mai küldetéséhez hozzátartozik, hogy meg akarja ismerni korunk bajait, igényeit, ezért ismerni kell korunk társadalmi átalakulásainak hátterét, indítóokait; miért vágyódik az ember mélyebb igazság és teljesebb, integrálisabb igazságosság után, miért akar szellemibb, lelkiibb lenni, mint elődeink, miért akar egy sorban állni azokkal, akik vállalják egy új világ építését. Ma fájján érezzük e közösségek szükségességét: vagy elveszítjük embervoltunkat, vagy közösséget teremtünk.

A bázis kétféleképpen hathat alakítólag a környezetére. Az egyik az ún. *közvetlen cselekvés*, amely elsősorban a csoport tagjai között keresi annak lehetőségét, hogy az egyesek lelki fejlődéséért, szellemi átalakulásáért, sőt még az egyesek szociális helyzetéért vagy egészségéért, mindennapi életéért mit tehetne az apostoli segítő munka. Itt is áll az, ami minden közösségi cselekvésben mérvadó: a láss, ítélj és cselekedj fokozódó dinamikájában kell szerves egységgé, cselekvési egységgé kovácsolódnia a kisközösség tagjai egymásért való tevékenységének. **A cselekvés második módja az ún. *közvetett cselekvés***, amikor az egyes tagok ott kívánnak föllépni, saját magukból valamit adni, ahol dolgoznak, ahol élnek, megint semmi egyébért, mint hogy jobba tegyék a szellemi és morális klímát saját maguk körül. Ez annyit is jelent, hogy állandóan azon vagyunk, erősítsünk másokat, megváltoztassuk éppen a velünk dolgozók mentalitását és lelkiismeretét a tízparancsolat vagy a megtisztított humánus követelményei szerint. Ebben a közvetett cselekvésben is mindig szerepelnie kell annak, hogy mi az egész emberiséget, annak átalakulását, fejlődését és a közjót kívánjuk támogatni és segíteni. Így valóban a csoport mint kovász, az egyház prófétai küldetésének képviselője és megvalósítója lesz.

A kisközösség a hit ünnepélyes megvallásában él. Az egyház az Istennel való találkozás, az Istennel való egyesülés helye. Itt azonban a Krisztus-követők egymással is találkoznak. Ebben a találkozásban a hívők hallják a jó hírt, az evangéliumot és az evangéliumi igazságokat mint életet adó valóságot élük át, sőt magukra alkalmazzák az istentiszteletben, a kultuszban, a liturgiában és az imádságban. Az imádság egyik legszemélyibb formája a meditáció, amikor is különösen képpen elemezzük az igazság ránk vonatkozó tartalmi szálait és új személyiséget kívánunk fölépíteni magunkból. Kétségtelen, az egyház első vagy alapszerepléséről van szó az igehirdetésben és igazságainak magunkra való alkalmazásában, a Jézus Krisztus áldozatában és feltámadásában való istentiszteleti, istendicséreti kultikus részvételben. Az Istenbe vetett hit és az Istennel való találkozás csúcspontja a liturgia teljessége, az eukarisztia megünneplése. Az eukarisztia a hitben és az imában való egyesülés legtökéletesebb módja, de ez nem az egyedüli. Erre ügyelnünk is kellene, mert a kisközösségek találkozásainál nincs mindig jelen a pap, úgy is mondhatnók, a közösség tagjai talán a legtöbbször pap nélkül találkoznak. Így a bázis ünnepélyes hitvallása mindig elsősorban a pusztá ima marad. Az őskeresztényekről olvassuk, hogy a Krisztus-követők azért találkoztak egymással, hogy imádkozzanak.

Az ima olykor nagyon is üres, vagy elkoptatott, unalmas valami lehet. Sokszor monoton módon csak egyetlen imát mondunk ismételten. Ezért olyan fontos minden találkozásnál a szó is, a homília elmélyítés vagy buzdítás formájában. Így lesz az imából közös ima. A buzdítást majdnem mindig jobb, ha nem pap mondja. Azt mondják, a csoport munkájában döntő és alapvető, hogy imádkozzon. A közösségnek tudnia kell, hogy mi az egyház igazi imája, és hogyan valósítsa azt meg a kisközösség. Ismerniük kell tehát a tagoknak, vagy legalábbis egyeseknek az egyház imáinak gazdagságát, mert csak így tehetjük a csoportot igazi egyházi imaközösséggé. Jézus Krisztussal, Jézus Krisztusban és általa kell imádkoznunk! Ő az élet kenyere és ő az élet igéje is. A hit innen kapja első megfogalmazását, mert személyes, eleven találkozás az élő Krisztussal. Itt kell megemlítenünk a Szentlélek Isten tevékenységét is. A kisközösségek egyik alapélménye az egyház felépülésének, növekedésének átélése: elevenen érzik a Szentlélek jelenlétét. Az ő erejében jön létre a hit, ő kapcsol bennünket élő életáramlásokkal Krisztushoz. A Lélek közöttünk él, általa valósul meg az istendicséret, lelkünk minden sóhajtása Istenhez. Benne hívjuk az Atyát, Abba! A Szentlélek tesz bennünket a Názáreti igaz követőivé. Egyáltalán nem döntő vagy nem fontos, hogy a kisközösség karizmatikus közösség legyen. Egy-egy tagjában kétségtelenül lehet karizmatikus kegyelmek hordozója, de ebből nem következik, hogy a Szentlélek Isten különleges tiszteltetését szorgalmazó tevékenységet fejtsen ki a közösség, vagy ebben lássa létének értelmét.

Általában az imánál két szempontnak kell érvényre jutnia. Az egyik az, hogy sose feledkezzünk meg úgy elmélyülni az imában, hogy az valóban Isten dicsérete legyen. Csodálatosan szép szövegek állnak a rendelkezésünkre. Ezeket összeválogatva bensőséges imaórában és átélésben tudjuk fölemelni lelkünket Istenhez, különösképpen ha a mi szavunk, a mi megnyilatkozásunk is társul hozzá. Az engesztelő, a bűnbánati imának igen nagy szerepe van. Bűnösök vagyunk, ezért bűnbánatot kell gyakorolnunk! És ez különösen a böjti időben nagyon fontos. Egy kisközösség is tudjon bűnbánó közösséggé lenni. A bűnbánat érzelmeit, a bűnbánat mély gondolatait, az önmegtágadás szellemét ápolnunk kell. Fontos, hogy ez minél többször megtörténjék. Természetesen vannak kérő és hálaimák is. Sose feledkezzünk meg arról, hogy másokért is imádkozzunk. A kisközösség éppen azáltal gyakorolja együttlétének, együvé tartozásának eleven tudatát, hogy egymásért és másokért is sokat imádkozik. Elsősorban azokért kell imádkozni, akik felelősséggel állnak a világ eseményei közepett. Hinni akkor hiszünk igazán, ha imádkozni tudunk. Ezért az imádság az első ünnepélyes hitvallás. Ezért marad a közösség életétő alapeleme az ima: az egyes tagok spontán személyi imája és a közös ima.

A kisközösség tagjainak hitét erősíti, neveli és műveli. A csoport egyik elindító feladata az, hogy minél eleven emberi és vallásos együttes az egyes tagok hitét mélyítse, a hit tartalmát mindjobban kibontakoztassa és egyre teljesebben tudatos keresztény magatartásra neveljen (Evangélii Nuntianti, 21,23). Teológiai el-

mélyülésre van tehát szükségünk, és mindennél fontosabb az alapvető biblikus elmélyítés, vagyis az Isten szavával való állandó kapcsolat. Ne beszéljünk továbbképzésről, mert a kurzus némelykor csak igazságokat sorakoztat egymás mellé, és nemegyszer az élettől eltávolodott igazságok halmozódnak fel bennünk. Ha a teológiai kérdést ilyen elvonatkoztatottan fogjuk fel a bázisoknál, akkor lehetséges ugyan, hogy a hit tudásában növekednek a tagok, de ez a növekedés nemigen lesz az élet forrása.

Az életre való hitnevelésnek megvannak a módszerei. Mindig arra kell gondolnunk: a kisközösségnek hitében haladni, fejlődnie kell; ha megállna, már megszűnne belső élete; mint a mindennapi elmerültségben élő emberek, a tagok elveszítenék hitük belső sugárzását. Minden kereszténynek ismernie kell hitének alapvető titkait és ezek mély összefüggését is. A hitre való nevelésnek előfeltétele az embernek mint konkrétumnak szemlélete: minden emberben fel kell fedeznünk a mély emberi vágyódásokat a boldogság, a béke és a szeretet után. Az ember szeretetre született, és azon kell lenni, hogy mások is szeretessenek bennünket. Ugyanilyen mellékkörülmény az emberekben élő felelősségtudatra való felhívás és nevelés. Valakik vagyunk, egyedi, személyes elidegeníthetetlen értékekkel rendelkezünk. Ezt az öntudatot is állandóan nevelnünk, ápolnunk kell.

Az alapközösségekben az élet újjáteremtésének dinamikáját kell felfedeznünk: az emberi létezés, az emberi élet mélységeit és rendeltetését kell állandóan vallásos szempontból szem előtt tartanunk. Egzisztenciális módon kell megragadnunk az evangéliumot, hogy életünk alakításába igazságai beleszólhassanak. Ehhez szükséges, hogy ismerjük az evangélium, a kinyilatkoztatás legfőbb igazságait és az Isten szavának természetét. Az evangéliumban hozzánk szóló Isten szava első sorban igazságot tár elénk, de nem tisztán, mert nem csupán egy-egy igazságtartalomról van szó, hanem mindig felszólításról vagy hívásról is, hogy az Istennel mint személyel találkozzunk. Istennel úgy állunk szemben, mint aki hívott bennünket, aki akar valamit velünk és tőlünk. A hit tehát a maga teljességében állandóan eleven, személyes találkozás Isten és az emberi én között. A csoport munkájában nem az a lényeg — és nem is lenne elég —, hogy a tagokat megtanítsuk az igazságra, hanem hogy átéljük az Istennel való találkozást és eszerint alakítsák életüket. Az Istennel való találkozásra tanítani könnyű akkor, ha valaki olyan élettapasztalattal rendelkezik, vagy mondhatjuk, istentapasztalattal is, hogy saját kivetítésében érthetővé, foghatóvá tudja tenni az Isten jelenlétét és velünk való akaratát. Ez az illető már nem is tanító lesz, hanem tanúságtévő, ahogy ezt az evangéliumban sok helyütt mondja az Isten szava (Evangélii Nuntiandi, 41). A hit elmélyítésének feladata nem valamilyen elméleti kurzus formájában összeszedett tananyag, hanem inkább a tapasztalatok kicserélése, hogy általa közösen erősödjünk a hitben. Ez az igazi csoportjelleg és csoportmunka. (5) „Urunkat, Krisztust szentül tiszteljétek szívetekben, legyetek mindig készen rá, hogy mindenkinek megfeleljetek, aki csak kérdezi, mi az alapja reményeiteknek” (1 Péter 3,15).

A tapasztalat itt valójában az evangéliumi igazság életrevalóságának átélése. Ebben az átélésben kifejeződik az, hogy az isteni igazság szüntelenül tisztít engem, egyenes úton tart, sőt az igazság mindig felszólítás bennem arra is, hogy mások számára is továbbadjam. Az igazság, az Isten igazsága a jó hír. Aki ezt hallja, aki követi, az előbb-utóbb arra az egyéni tapasztalatra tesz szert, hogy az isteni igazságban élet, remény, szeretet, boldogság, felemelkedés és kibontakozás található. A közös szentírási olvasásnak és elmélyítésének mindig ugyanaz a célja: föl szabadulttá, boldoggá tenni az embert, mert az elhangzott igazság alapján biztosítékot kaptunk arra, hogy életünk Jézus Krisztusban teljessé váljék (1 Kor 15,2—20). A csoportmunka két pillére tehát: az ima és a Szentírás olvasása.

A kisközösség testvéri közösség. Az elemzés folyamán egyre jobban kitarul a kisközösségek és a kisközösségi munka emberi arculata. A legemberibb és legkeresztényibb szavunk a testvériség. Emberi azért, mert a közösségre utal; keresztényi azért, mert a mennyei Atyának Jézus Krisztusban, Fiában új életre született gyermekeiről van szó. Istengyermekség = embertestvériség! E kettő evangéliumi alapon egybetartozik. Az egyház szíve legbensőbb valósága éppen abban jut kifejezésre, hogy a közösség, a testvériség titka. Azt mondja a zsinati határozat: az egyház az emberek Istennel való egyesülésének és egymás közötti egységének jele és való-

sága. Titokzatos ez az egyesülés, vagyis természetfeletti elemekkel átszőtt lelki tartalom. Titokzatos az egyházi közösség egysége és mégis teljes reális valóság. Az egyház e legmélyebb dogmatikus igazsága vagy titka nem lehet egyszerűen csak egy igazságtartalom, vagy egyszerűen egy kijelentés vagy állítás értelmünk, gondolataink sorozatában, hanem olyan mély lelki valóság, amelynek visszhangoznia kell a mindennapi életben is. Az egyház emberek találkozása és mint ilyen, jele lesz Isten bennünk és a világban való tevékenységének.

A testvérekben, ha szeretik egymást, az Atya arculata és szeretete ragyog föl. Minél inkább ismerik egymást a kisközösség tagjai, annál inkább tudnak testvérekké lenni és annál inkább lesznek Isten szeretetének kinyilvánítói. A nagy egyházi közösségekben, mint például a helyi (plébániai) közösségekben sok ezren is lehetnek. Nem is ismerik egymást mindig, pedig milyen jó lenne, ha testvéri közelségben lévén, jobban ismernék egymást. Egy kisközösségben egészen közel jutnak egymáshoz az emberek, megismerik egymást, és így a kisközösség jele lesz a szeretetnek, a testvéri szeretetnek. Éppen ez — a szeretetnek, a gyakorlati szeretetnek hiánya vagy meddősége — vezette rá az egyházat, hogy a kiscsoportokra, a szeretetközösségekre fektessen nagyobb súlyt. A tapasztalat azt mutatja, hogy akkor működik igazán jól egy közösség, ha tagjai kölcsönösen megismerhetik egymás helyzetét — hogy miképp élnek —, ha személyi kapcsolatok tudnak kialakulni az egyes tagok között, s ez utóbbi döntő jelentőségű a csoport munkájában és léteiben. Igazi testvériség ott alakul ki, ahol igazi barátság szárai fűzik egybe a tagokat. Ehhez hozzátartozik, hogy a csoport tagjai gyakran találkozzanak egymással kirándulások alkalmával, otthoni családi szórakozásoknál, esti együttélékben.

A kisközösség tehát rendeltetésénél fogva a testvéri szeretet hirdetője, az embertestvériség kinyilvánítója, amelynek alapja a kisközösségekben megvalósítandó szolidaritás és összefogás. Eleve valamilyen összetartó kapcsolatoknak kell jelen lennie, hogy ez a közösség egyáltalában létrejöhessen. Azonos gondolkodású, azonos műveltségű és foglalkozású emberek között a testvéri közösség felépítése is könnyebb. A kisközösségben a szeretetből adott tanúságtétel integrális összefogást kíván: jelenlétet, közös részesedni akarást, szolidáris összefogást minden tag részéről.

A kisközösség szolgálóközösség. Legkrisztusibb szavunk a szolgálat. Krisztus Urunk szolgálni jött a világra: megmosta az apostolok lábát, hogy azok egymás lábát is megmossák. A korintusiaknak írt első levél (12) alapján az egyház élő test, vagyis az élő szervezethez hasonlít fölépítésében és tevékenységében. Az egyház tagjai mint a test tagjai együttműködnek és összhangban vannak. Az élő szervezetben az egyes részek és szervek, a test minden egyes sejtje különböző, de egymást kiegészítő tevékenységet fejtenek ki az egész test javára, a test fenntartása, növelése, fejlődése érdekében. Az egyházban az egyes emberek, a hívők szolgálatai a Szentlélekisten tevékenységére épülnek. Az egyházban egy a meghívás, de különbözőek a szolgálatok, amelyek a közösség életét hivatottak előmozdítani. A szolgálatok mögött a Szentlélekisten külön kegyelmei, ún. karizmái állnak, ha az egyes tevékenységek valóban egyházépítő jellegűek, vagyis ugyanarra az egy célra irányulnak: az egység és az együttműködés előmozdítására. Saját nivójukon a kisközösségek ezt a cselekvési közösséget, a szervezeti közösséget nemcsak jelképezik, hanem valóságosan is képviselik, azaz ilyen irányban tevékenykednek.

Már itt, a bázisban is minden egyes tagnak meglehetősen maga külön szerepe, a különböző tevékenységek mégis egy célra irányulnak. Minden közösség arra rendeltetett, hogy tanújelét adja saját maga spontán és kreatív megeremtésének, miközben az egyes tagok a legkülönbözőbb módon vesznek részt az egész egyház felépítésében és éltetésében. A legkülönbözőbb cselekedetek sorolhatók ide: betegek látogatása, öregek támogatása, mások jó tanácsokkal, olvasmányokkal való el látása, haláleset alkalmával az ittmaradtak vigasztalása, egymás meglátogatása, megerősítése a hitben, a mindennapi eligazodásban, egyszóval egymás segítségére lenni még esetleg hivatásbéli dolgokban is. Az egyház ilyen téren atyai funkciót is végez: gondoskodik, nevel, fölemel, tanít. Ez az egyház pasztorális tevékenységének megnyilatkozása. Mindannyian Jézus Krisztusnak nemcsak tanítói és főpapi, hanem főpásztori küldetésében is részesülünk. Egy-egy csoportban szükséges az is, hogy az egyház e pásztori vagy főpásztori, atyai szerepének a vetülete is

meglássék. Kell a vezetés, kell az atya fogalmában megfogalmazott felelősség, kell a küldetésudat. Mindezek az egyház atyai arculatának is kinyilvánítói, amelyek szintén Jézus Krisztus jelenlétére utalnak.

A közösség életében nem az a döntő, hogy mindenkinek mindent meg kell tennie, mindenki mindenki helyett cselekedjék. Fontos azonban az, hogy másokat segítsünk, hogy egymást segítsük a feladatok végrehajtásában. Egymás képességeit, tehetségét jobban meg kell ismernünk, jobban szemügyre kell vennünk egyes emberek karizmatikus adottságait is, az isteni kegyelmet. Ezeket kell észrevenni és egymás közt összhangba hozni. Így éri el a közösség, a kisközösség a maga célját is: szolgálata révén mindig jobban Isten embereivé teszi tagjait. Lelkes vállalkozásban, áldozatos odaadásban élő hívőket állít az egyházba, akik az egyház szolgálói, az egyház hordozói kívánnak lenni. Valóban kifelé is meglátszik, hogy akik a választottak, azok a meghívottak is, hogy a testvérek közösségének szolgálatára álljanak.

A kisközösségek Jézus Krisztus közösségei. „Hogy tanítványaim vagytok, arról ismerik meg az emberek, hogy szeretitek egymást.” A tanítványok e kölcsönös szeretetének ki kell alakulnia az egyházban, de ismét alapvetően, mint legfoghatóbb és legláthatóbb jelzésnek, ki kell alakulnia a kisközösségekben. A bázisközösségek nem gettók és nem is szekták. Ma sok vita folyik arról, milyen módon maradjanak a nagy egyházi közösségekben, elsősorban a helyi egyházi közösségekben. Csak úgy maradhatnak Krisztussal kapcsolatban, csak úgy lehetnek az ő közösségei, ha az egyházzal azonosak maradnak, a hierarchia, a püspökök és papok irányításával működnek. Az egyes kisközösségek függetlenek ugyan egymástól és mégis, mivel közösségek, testvéri közösségekben is tartoznak egymással és az egészszel együtt élni. Úgy is felfogható, hogy az egyház többszörösen kisközösségek-ből összetett nagyközösség. Kétségtelen, ez a helyi egyházak struktúrája: tehát együttműködésnek, sőt függőségnek kell létrejönnie az egyes csoportok között. A plébánia, az egyházközösségi nagy közösség szükségszerűen ilyen többszörösen föl-osztott közösségi képletekből tevődik össze.

Hitünk szerint a Szentlélek az, aki a kisközösségek egymás közötti egységét, egymásért vállalt felelősségét létrehozza, illetve kegyelmi közreműködésével állandóan táplálja. A Szentlélekisten gyökereztet bennünket Jézus Krisztushoz a hit által, az egyetlen küldetés, az Isten országába szóló meghívás alapján. És mégis, az egyházban igen fontos, hogy e belső felépítettség, amely elsősorban kegyelmi indításból származik, sőt kegyelmi együttműködésben bontakozik ki, minden bensősége ellenére kifelé is látható legyen. A kifelé való láthatóságban a kisközösségnek el kell árulnia, hogy lelki valóságokért küzd, olyan tényezők után kutat, amelyek az életre is kihatással vannak. A keresztyén tanúságtétel tanító és vonzó példairól van szó: Krisztus követői a názáreti Jézus életét kívánják megvalósítani, jelezve a világnak, hogy életeszemjünk Jézus Krisztusnak, az istenembernek Istenhez és az emberekhez vezető útja. A Krisztus-hívők Jézus útján járnak: a ma annyira életszerűen ható krisztocentrikus szemléletnek ebben a „követési vagy azonosság” tudatban kell kikristályosodni. (6), (7)

Krisztus útján járnak azok a választottak, akik az apostolok és utódaik, a püspökök által követett evangéliumi úton, mint „az egyházba hívottak” szorgoskodnak az Isten országa megvalósulásáért. Az egyházi közösség látható jele kifelé a püspök, aki szoros kapcsolatban, kollegialitásban van a többi püspökkel. A püspökök mint az apostolok utódai állnak az egyház élén. A püspök mellett ott vannak a papok, akik munkatársai és megbízottjai, s a püspök felelőssége alapján fejtik ki lelkipásztori tevékenységüket. A papok a kisközösségek, a kiscsoportok közötti kapcsolatok látható jelei. Ők már jelenlétükkel is azt fejezik ki, hogy a kisközösségek Krisztushoz tartoznak, s így ők a hit hitelességének tanúi és biztosítékai, ami egyet jelent azzal, hogy a papok révén biztosított és látható a közösségnek az

egyházal való egysége, a helyi egyházzal való közössége. Az ortodoxia és az ortopraxis egybehangeléséért elsősorban az egyházi kisközösségekben tevékenykedő pap a felelős.

A papok a hívő nép küldöttjei, a hívő nép vezetői. Ebből azonban egyáltalában nem következik az, hogy egy-egy csoportban a papnak kell a főszerepet játszania. Ellenkezőleg! A tagok mindannyian felelősek, és elsősorban a laikusok felelősek a kisközösségekben. A pap az Isten országába vezető úton föltárja az evangélium értelmét, de a lelki életet a jelenlevő csoport tagjainak kell kialakítania. A kisközösség szerkezetében mindig laikusközösség marad! „Cor ad cor loquitur” a tagok alakítják egymás lelki életét. Ha e közösségben a pap is jelen van, akkor nincs jelen mint a közösség tagja, hanem mint barátságban, az egymásért való levésben, az imában részesedő jelenlevő. A pap mélyíti a hitet, ez a szerepe, de a tanúságtételt a világban elsősorban nem neki, hanem a csoport tagjainak kell megteremteniök. Akkor hiteles a pap működése és jelenléte, ha éppen a csoportok közti kapcsolatokat ápolja és ösztönzi a csoport tagjait, hogy egymáshoz tartozásukat, katolicitásukat, általános keresztény mivoltukat is átéljék az egyházhöz való tartozásban, az egyházzal való együtt tevékenykedésben.

Külön szerepe akkor van a papnak, amikor közösen, szentségi módon fejezik ki a csoportok egymáshoz való tartozását, elsősorban az eukarisztiában, amelyben kultikusan, istentiszteleti megnyilvánulásban hangsúlyozzák a Jézus Krisztushoz való kötődésüket, hogy általa jussunk el a Szentlélek erejében a mennyei Atyához. Ez a papság külön kultikus szerepe, sajátos tevékenysége a kisközösségekben. Végső következtetésben tehát azt mondhatjuk: nem szükséges, hogy egy bázisközösségben egy pap, vagy több pap is jelen legyen, mint a közösség tagja, de szükséges, hogy minden egyes bázisközösség a papon keresztül legyen összefűzve más egyházi közösségekkel, a helyi egyházakkal, egy-egy egyházmegye minden egyházával.

Az egység és közösség első alapja és nivója a plébánia, az egyházközség. Itt kell kifejezésre jutnia mindenki egységének. A plébánia az a hely, ahol a csoportok létesülnek, ahol a vezetők, a „lelkesítők” kiválnak, ahol a csoport élete lefolyik. A plébánia így áll valójában az élet szolgálatában. Az idők jeleit kell látnunk abban is, hogy e kisközösségek egymás közti kapcsolatukban a plébániát építik, a plébániát teszik mindinkább nagy közösséggé. Jóllehet, ma közösségbe vágyódnak a hívők, de ebből nem következik az, hogy egy-egy plébánián belül minden hívőnek valamilyen kisközösséghez kellene tartoznia. Még mindig szám szerint kisebbségben vannak azok, akik valamilyen csoportmunkában tevékenykednek, vagy az után vágyódnak. Mégis ebben kell látnunk a holnap pasztorális kibontakozását. A kovász sohasem volt azonos a liszttel, de kell a liszt és kell a kovász is.

Jegyzetek: 1. Nyíri Tamás: Közösség és vallásosság (Teológia, 1980 március. A közösség fogalmának alapos megvilágítása.) — 2. Szennay—Tomka: Egyházi kisközösségek (Teológia, 1977 június. A nálunk megjelent első rendszeres összefoglalás és eligazítás.) — 3. Hankiss Elemér: Közösségek: válság és hiány (Valóság, 1980 szeptember) — 4. Bálint B. András: Rábízom magam Istenre. Beszélgetés vallásos fiatalokkal (Forrás, 1979 október. A riport arról számol be, hogy „a vallásos világnézet napjainkban is komoly hatást gyakorol a fiatalokra”) — 5. Österreichische Pastoraltagung, 1975. Grundlagen-Modelle-Leitlinien (Herder, Wien, 1976); Bei der Sache bleiben, Themen und Modelle für Jugendgruppen, Evangelische Landeskirche (Friedrich Bahn Vlg, Konstanz, 1980); Roman Bleistein: Jugendmoral, Tatsachen, Deutungen, Hilfen (Echter Vlg, Würzburg, 1979) — 6. Klaus Hemmerle: Christus nachfolgen, jungen Menschen den Weg finden helfen (Herder, Freiburg i. Br. 1980) — 7. Les communautés ecclésiales de base. (Documents-épiscopat français, 13, 1980. Jól felépített eligazító anyag. Sokat köszönhetek gondolatmenetének.)